

ALDATMAK BİZİ ALDATAN, BİZDEN DEĞİLDİR

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ:
“... وَمَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا.”

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre,
Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:
“...*Bizi aldatan, bizden değildir.*”
(M283 Müslim, İmân, 164)

عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:
”لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ خَبٌّ وَلَا مَنَانٌ وَلَا بَخِيلٌ.“

عَنِ الْحَسَنِ أَنَّهُ عُبِّدَ اللَّهُ بْنُ زِيَادٍ عَادَ مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ فِي مَرَضِهِ الَّذِي
مَاتَ فِيهِ. فَقَالَ لَهُ مَعْقِلٌ: إِنِّي مُحَدِّثُكَ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: ”مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللَّهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحْطِهَا
بِنَصِيحَةٍ، إِلَّا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ.“

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:
”لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ.“

قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:
”يَا بُنَيَّ إِنْ قَدَرْتَ أَنْ تُصْبِحَ وَتُمْسِيَ لَيْسَ فِي قَلْبِكَ غِشٌّ لِأَحَدٍ فافْعَلْ، يَا بُنَيَّ
وَذَلِكَ مِنْ سُنَّتِي وَمَنْ أَحْيَا سُنَّتِي فَقَدْ أَحْبَبَنِي وَمَنْ أَحْبَبَنِي كَانَ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ.“

Ebû Bekir es-Siddîk'ın rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *“Arabozuculuk yapan, yaptığı iyiliği başa kakan ve cimri olan kimse cennete giremez.”*

(T1963 Tirmizî, Birr, 41)

Hasan(-ı Basrî) tarafından rivayet edildiğine göre, (Basra Emîri) Ubeydullah b. Ziyâd ölüm döşeğinde yatmakta olan Ma'kıl b. Yesâr'ı ziyarete gider. Ma'kıl ona der ki, “Sana Resûlullah'tan (sav) duyduğum bir hadisi söyleyeyim. Peygamber'i (sav) şöyle derken işittim: *“Allah'ın kendisine yöneticilik verip de yönettiği kimseleri sadakat ve samimiyetle koruyup gözetmeyen kimse, cennetin kokusunu alamaz.”*

(B7150 Buhârî, Ahkâm, 8)

Ebû Hüreyre'den (ra) rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *“Mümin, aynı delikten iki defa sokulmaz.”*

(B6133 Buhârî, Edeb, 83)

Enes b. Mâlik diyor ki, “Resûlullah (sav) bana şöyle buyurdu: *‘Yavrucuğum! Kalbinde herhangi birine karşı bir aldatma (samimiyetsizlik) bulunmadan sabahlayabilecek ya da akşamlayabileceksen, bunu yap! Yavrucuğum! İşte bu benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimi yaşatırsa, beni sevmiş demektir. Kim de beni severse, cennette benimle birlikte olur.’”*

(T2678 Tirmizî, İlim, 16)

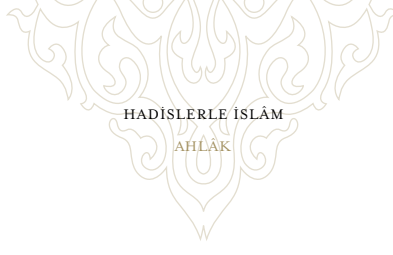

Allah

Resûlü (sav) bazı ihtiyaçlarını temin etmek için zaman zaman Medine pazarına gider, bu vesileyle gelip gidenlerden ve alınıp satılanlardan da haberdar olurdu. Yine bir gün pazarda dolaşırken bir buğday yığını dikkatini çekti. Hububatı satan adamın yanına gelerek buğday yığına elini daldırdı. Ancak buğdayın altı görüldüğü gibi çıkmamış, Efendimizin parmakları ıslanmıştı. Satıcıya ıslaklığın sebebini sorduğunda, yağmurdan kaynaklandığı cevabını aldı. Bunun üzerine Allah Resûlü, “Öyleyse insanların görmeleri için ıslak olan kısmı üste koyman gerekmez miydi?”¹ diyerek ticaret ahlâkına dikkatleri çekti. Anlaşılan o ki, satıcı kuru ve ıslak olan buğdayı ayırmadan satışa sunmak suretiyle insanları aldatmaktaydı. İnsanları aldatmak ise, Peygamberimizin sünnetinden ve yolundan uzaklaşmak demekti: “Müslümanlar arasında aldatma olamaz! Bizi aldatan, bizden değildir!”²

Uzunca bir süre kendisi de ticaretle uğraştığından alım satımın bütün inceliklerini bilen Kutlu Nebî, toplumda kardeşlik bağlarını zayıflatan ve güven duygusunu sarsan aldatma ihtimalini ortadan kaldıracak önlemler almıştır. Bu yüzden alışveriş sırasında satıcı ve alıcının, satılan mal ve ona verilecek bedelle ilgili tüm detayları açıklamalarını şart koşmuş, hatta bunu alışverişin bereketi olarak görmüştür.³ Müslümanlara sık sık birbirlerinin kardeşi olduklarını hatırlatmış,⁴ bir Müslüman'ın, malında bir kusur bulunduğu takdirde bunu açıklamadan satmasının haram olduğunu söylemiştir.⁵ Bizzat kendisi, yaptığı alışverişe dair bir belgeye, satılan şeyde herhangi bir kusur bulunmadığı kaydını düşmüştür.⁶ Böylece o, insanların, başta gıda, giyim ve barınma gibi temel ihtiyaçları olmak üzere, hayatlarını sürdürebilmek için gerek duyduğu her şeyi alıp satarken dürüst ve samimi olmalarını temin edecek bir ortam oluşturmayı amaçlamıştır. Söz gelimi bazı kişilerin sağmal hayvanlarını satmak istediklerinde sütü bol görünmesi için birkaç gün sağmadan bekletmelerini “aldatma” olarak nitelemiş ve bu davranışın hiçbir Müslüman için helâl olmadığını ifade etmiştir.⁷ Bununla birlikte hayvan alan bir kimsenin üç gün içinde sağdığı sütün değerini vermek şartıyla onu iade edebileceğini belirterek,⁸ aldatmanın ve aldatılmanın önünü kapatmıştır.

¹ M284 Müslim, İmân, 164.
² DM2569 Dârimî, Büyü', 10; M283 Müslim, İmân, 164.
³ D3459 Ebû Dâvûd, Büyü' (İcâre), 51.
⁴ B6064 Buhârî, Edeb, 57.
⁵ İM2246 İbn Mâce, Ticâret, 45.
⁶ B2079 Buhârî, Büyü', 19.
⁷ İM2241 İbn Mâce, Ticâret, 42.
⁸ B2148 Buhârî, Büyü', 64; M3831 Müslim, Büyü', 24.

İnsanlar arasındaki aldatma çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Ancak bu noktada Hz. Peygamber'in Müslümanların ticarî faaliyetlerine ilişkin yaptığı uyarılar belirgin bir biçimde öne çıkmaktadır. Meselâ, kendi döneminde pazara mal satmaya gelen köylüleri yolda karşılayan tüccarlar, fiyatlar henüz belirlenmeden malları ucuza almaya çalışırlardı. Alıcı gibi davranarak müşteri kızıştıranlar da mevcuttu. İnsanların kandırılmasını engellemek isteyen Peygamber Efendimiz, bu tür uygulamalardan uzak durulmasını istemişti.⁹

Çarşı ve pazar gibi yerler ahlâkî olgunluğa erişmemiş, kendi menfaatlerini ön plana çıkaran kişiler için yalana, hileye, haksızlığa daha müsait ortamlardı. Resûl-i Ekrem'in, *"Allah'a en sevimli yerlerin mescitler; en sevimsiz yerlerin ise çarşılar olduğu"*¹⁰ sözü hem bu gerçeğe dikkat çekiyor hem de böyle yerlerde özel bir duyarlılıkla hareket edilmesi gerektiğini hatırlatıyordu.

Yine Allah Resûlü, bir mümine zarar verenin, onu aldatanın Allah'ın rahmetinden uzak kalacağını bildirmiş,¹¹ *"Arabozuculuk yapan, yaptığı iyiliği başa kakan ve cimri olan kimse cennete giremez."*¹² buyurmuştu. Aldatanların, şefaatten mahrum kalacakları ve sevgisini kazanamayacakları uyarısında bulunmuştu.¹³ Hatta malını satmak için çokça yemin edenlerin¹⁴ ve malındaki kusuru açıklamadan satan kimselerin Allah'ın gazabına uğrayacaklarını ve melekler tarafından lânetleneceklerini haber vermişti.¹⁵ Karaborsacılık yapanları günahkâr olarak nitelemiş,¹⁶ insanların kandırılması ihtimali olan alışveriş türlerini yasaklamıştı.¹⁷ Bu konuda bir uyarı da Ebû Hüreyre'den gelmişti. O, sattığı süte su karıştırarak insanları aldatan birine şöyle diyordu: *"Kıyamet gününde, 'Suyu süttten ayır! denildiğinde ne yapacaksın?'"*¹⁸

Ölçü ve tartı konusunda tam bir keyfiliğin hüküm sürdüğü câhiliye toplumunda insanlar, kendileri bir şey satın alırken ölçü ve tartıyı tam tutuyor, başkalarına satarken eksik yapıyorlardı. İşte, *"ölçü ve tartıda hile yapanlar"* anlamına gelen Mutaaffifin sûresinin ilk âyetleri bu konuda nâzil olmuş ve bundan sonra Müslümanlar bu konuda daha hassas davranmaya başlamışlardı.¹⁹

Esasen bir kimsenin, başkalarını aldatırsa bile, insanların yaptığı her şeyden haberdar olan Yüce Rabbimizi²⁰ aldatması mümkün değildir. Bu yüzden Yüce Allah'ın kullarını ve dolayısıyla o kulların Rabbi olan Allah'ı kandırdığını düşünen, gerçekte sadece kendini kandırmaktadır: *"Onlar*

⁹ B2150 Buhârî, Büyü', 64.

¹⁰ M1528 Müslim, Mesâcid, 288.

¹¹ T1941 Tirmizî, Birr, 27.

¹² T1963 Tirmizî, Birr, 41.

¹³ T3928 Tirmizî, Menâkıb, 69.

¹⁴ N2577 Nesâî, Zekât, 77.

¹⁵ İM2247 İbn Mâce, Ticâret, 45.

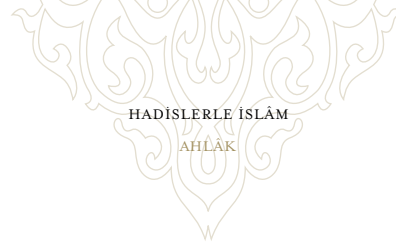
¹⁶ İM2154 İbn Mâce, Ticâret, 6.

¹⁷ D3470 Ebû Dâvûd, Büyü' (İcâre), 58.

¹⁸ BŞ5310 Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IV, 333.

¹⁹ İM2223 İbn Mâce, Ticâret, 35.

²⁰ İsrâ, 17/17.

Allah'î ve müminleri aldatmaya çalışırlar. Oysa sadece kendilerini aldatırlar da farkında değillerdir.”²¹

Diğer yandan her ne surette olursa olsun bir başkasını “aldatmamak” temel bir dinî ve ahlâkî düstur olduğu gibi, aynı zamanda “aldanmamak” da önemli bir husustur. Hz. Peygamber, karakter itibarıyla saf bir sahâbî olan ve alışverişte kolaylıkla kandırılabilen Münkız b. Amr’a önce alışveriş yapmamasını söylemiş, ancak o alışveriş yapmadan edemeyeceğini belirtince de hiç değilse alışveriş esnasında “*Aldatma yok.*” diyerek muhataplarını uyarmasını tavsiye etmiştir.²²

“Mümin, aynı delikten iki defa sokulmaz.”²³ hadisi de Müslümanların aynı hataya iki defa düşmek suretiyle aldanmamaları gerektiğine işaret eder. Kişi çevresini ve insanları iyi tanımalı, onlardan gelebilecek tehlike ve zararlara karşı şuurlu olmalıdır. Kendi tecrübeleri kadar başkalarının tecrübelerinden de istifade etme yoluna gitmelidir. Bu husus, insanlarla ilişkilerin temelde güven üstüne kurulması, ancak ihtiyatlı davranmanın da elden bırakılmaması anlamına gelir.

Peygamber Efendimizin aldatmama ve aldanmama ile ilgili tavsiye, emir, uyarı ve yasaklarının daha çok alışveriş alanıyla ilgili olduğu dikkat çekici bir husustur. Ancak Peygamberimiz (sav), hangi alanda olursa olsun insanların aldatılmasına karşı çıkmış, hatta şakayla bile olsa buna asla müsaade etmemiştir. Nitekim o, “*Ben (her hâl ve şartta) sadece hakikati söylerim.*” buyurmuştur.²⁴ Allah Resûlünün bu konudaki tavrına tanıklık edenlerden birisi de o zaman küçük yaşta olan Abdullah b. Âmir’dir. Abdullah şöyle anlatır: “Bir gün Resûlullah (sav) evimize ziyarete gelmişti. Ben henüz küçücük bir çocuktum. O otururken ben oyun oynamak için dışarı çıkmak istemiştim. Bu sırada annem, ‘Abdullah! Yanıma gel. Bak sana ne vereceğim!’ dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sav), ‘Çocuğa ne vereceksin?’ diye sordu. Annem, ‘Ona hurma vereceğim.’ deyince, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: ‘Eğer çocuğa bir şey vermeseydin, bu söz (amel defterine) bir yalan olarak yazılacaktı.’”²⁵

Şakalarda ve hatta bazı zor durumlarda kalındığında açıkça yalan söylemek yerine mecaz, kinaye, tevriye gibi edebî sanatlardan yararlanma cihetine gidilebiliyordu. Medine’ye hicret yolunda Allah Resûlüne yârenlik eden Hz. Ebû Bekir’in yolculuk esnasında gösterdiği incelik ve söz ustalığı da burada anılmaya değerdir. Hz. Ebû Bekir, saç ve sakalı ağardığından ihtiyar görünüyor, ticaret için çeşitli yerlere gidip geldiğinden de daha fazla

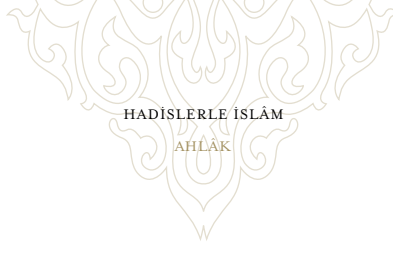
²¹ Bakara, 2/9.

²² D3501 Ebû Dâvûd, Büyü’ (İcâre), 66.

²³ B6133 Buhârî, Edeb, 83.

²⁴ T1990 Tirmizî, Birr, 57.

²⁵ HM15793 İbn Hanbel, III, 447.

tanınıyordu. Yolda karşılaştıkları kişiler, “Ey Ebû Bekir, şu önündeki adam kimdir?” diye sorduklarında, “*Bu, bana doğru yolu gösteren rehberdir.*” diye cevap vermişti. Muhatabları Hz. Peygamber’i, gidecekleri yolu tarif eden bir rehber olarak anlarken o, bu sözünü Resûl-i Ekrem’in kendisi için hidayet rehberi olduğunu kastediyordu.²⁶

Peygamberimizin “doğruluk ve sadakat timsali” olarak bilinen bu güzide sahâbisi, Mekke müşriklerinin kendilerini aradığı zorlu hicret yolculuğunda bile insanları kandırma yoluna gitmemişti. Bu davranış, bütün Müslümanlar için önemli bir mesaj niteliğindeydi. O, bu tavrıyla, zor durumlarda bile insanları aldatmak yerine, söz sanatının inceliklerini kullanarak bir çıkış yolu bulmanın mümkün olabileceğini gösteriyordu.

Peygamber Efendimiz, aralarındaki anlaşmazlığı gidermesi amacıyla kendisine müracaat edenleri doğru sözlü ve samimi olmaları konusunda sık sık uyarırdı. Zira Allah’ın vahiyile bildirmediği konularda, o da diğer insanlar gibi gördüklerine ve duyduklarına göre karar veriyordu. Bazı kişiler ise yaptıkları konuşmalarla daha etkileyici ve daha inandırıcı olabiliyorlardı. Hatta bazıları asılsız deliller göstererek ve yalancı şahitler tutarak gerçeğin aksi yönde bir karar alınmasına sebep teşkil ediyorlardı. Hz. Peygamber, haksız olduğu hâlde haklı görünmeye çalışan kimseleri ikaz ederek bu tür yollarla elde edilen kazancı, “*elde tutulan bir ateş parçası*” olarak nitelemiş ve bundan şiddetle kaçınmak gerektiğini belirtmiştir.²⁷

Diğer taraftan, Hz. Peygamber’in en önemli sünnetlerinden olan istisare konusunda da son derece titiz davranmak, başkalarına yol gösterirken doğrudan ve haktan ayrılmamak gerekmektedir. Zira bir Müslüman ancak hakkı tavsiye edebilir²⁸ ve danışanı yanlış ve zarar verecek şekilde yönlendirmek de bir aldatmadır. Allah Resûlü (sav), “*Her kim kardeşine bile bile gerçek dışı bir tavsiyede bulunursa kardeşine ihanet etmiş olur.*” buyurmuştur.²⁹

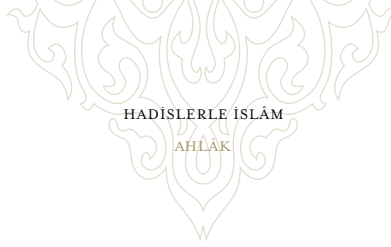
Şu hâlde gerek sorunlarına çözüm arayan kişilerin, gerekse bu sorunları giderecek makamlarda bulunanların adalet, eşitlik, doğru sözlülük, samimiyet gibi temel ahlâkî değerlere daima bağlı kalmaları şarttır. Aksi takdirde bu değerlerin yerini haksızlık, tarafgirlik, yalan ve aldatma gibi toplumu birbirine düşüren, kardeşlik bağlarını koparan, güven ve istikrar ortamını zedeleyen hususların alması kaçınılmazdır. Bu bağlamda Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: “*Allah’ın kendisine yöneticilik verip de yönettiği kimseleri sadakat ve samimiyetle koruyup gözetmeyen kim-*

²⁶ B3911 Buhârî, Menâkıbü’l-ensâr, 45.

²⁷ B6967 Buhârî, Hiyel, 10; M4473 Müslim, Akdiye, 4.

²⁸ Asr, 103/3.

²⁹ D3657 Ebû Dâvûd, İlim, 8.

se, *cennetin kokusunu alamaz*.”³⁰ Her Müslüman kendine düşen vazifeleri yaptıktan sonra, işin ehli kişilere danışmayı da bir erdem olarak kabul etmelidir. Kuşkusuz bir bilene danışmak, o kişinin görüşlerine değer vermek anlamına geldiği gibi, tek yönlü bakış açısının doğuracağı yanlışlıklardan da insanı kurtarır.

Aldatmanın ve aldanmanın söz konusu olabileceği ilişkiler ağının en önemlilerinden biri de hiç şüphesiz eşler arasında olmalıdır. Meselâ, Tâifli sahâbî Mugîre b. Şu’be, Peygamberimize gelerek Medineli Müslümanlardan olan bir hanımla evlenmek istediğini söyleyince, Resûlullah, “Onu gördün mü?” demiştir. Mugîre, “Hayır.” cevabını verince, Allah Resûlü, “Öyle ise, git de onu gör! Zira ensarın gözlerinde bir farklılık (bozukluk ve küçüklük) vardır.” buyurmuştur.³¹ Böylece Allah Resûlü evlilik öncesi tarafların birbirlerini görmelerini ve tanımalarını istemiş, müstakbel eşlerin birbirleri arasında yakınlık ve muhabbet sağlanması için bunu gerekli görmüştür.³² Çünkü bu aşamada tarafların yapmacık ve hilekâr davranışlar sergilemek yerine, içten ve dürüst olmaları, kendi gelecekleri açısından son derece önemli bir husustur. Evlilikten sonra da eşlerin birbirlerine olan sevgi bağlarının koparılmaması gerekmektedir. Bu yüzden Hz. Peygamber evli çiftlerden herhangi birini eşine karşı kıskırtmayı ve kandırmayı, Müslüman kişiliğinden ayrılmak olarak nitelemiş,³³ aynı şekilde bir hizmetçi ile efendisinin arasını açmayı da kendi yolundan uzaklaşmak olarak değerlendirmiştir.³⁴

Peygamber Efendimiz, savaş maksadıyla sefer düzenleyeceği zaman, gideceği yeri gizli tutarak başka bir yere gidiyormuş izlenimi verir ve bizzat kendisi bunu ‘harp hilesi’ olarak izah ederdi.³⁵ Hz. Peygamber, “*Harp, hiledir*.”³⁶ sözüyle bir taraftan savaşta başvurulacak çeşitli taktik ve stratejilerin aldatma sayılamayacağını ifade ederken, diğer taraftan düşmanın da benzer stratejileri uygulayabileceğini, dolayısıyla uyanık ve dikkatli olunması gerektiğini hatırlatmaktadır. Zira alınacak önlemler ve geliştirilecek taktikler konusunda gizli hareket ederek düşmanı yanıltmak bir savaş stratejisidir. Bu da Hz. Peygamber’in özel şartlarda takip edilmesi gereken bir sünneti olarak değerlendirilmelidir. Ancak o, savaş sonrası zamanlarında dahi verdiği sözleri tutmuş, yaptığı antlaşmalara sadık kalmış, insanları asla aldatmamıştı. Bu noktada Hudeybiye Antlaşması henüz imzalanma safhasındayken ayağındaki prangaları sürükleyerek gelen ve müşriklerin elinden kaçarak kendisine sığındığını söyleyen Ebû Cendel’e,

³⁰ B7150 Buhârî, Ahkâm, 8.

³¹ M3485 Müslim, Nikâh, 74.

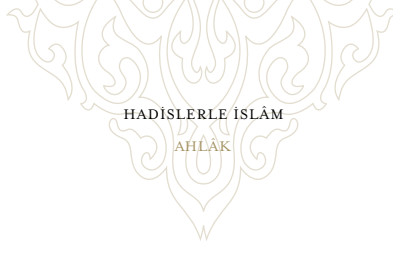
³² N3237 Nesâî, Nikâh, 17.

³³ D2175 Ebû Dâvûd, Talâk, 1.

³⁴ D5170 Ebû Dâvûd, Edeb, 125-126.

³⁵ D2637 Ebû Dâvûd, Cihâd, 92.

³⁶ B3030 Buhârî, Cihâd, 157.

antlaşmanın, “Mekke’den gelerek Müslümanlara sığınan, Müslüman bile olsa Mekkelilere iade edilecektir.”³⁷ şeklindeki maddesini hatırlatması ve ahdine sadık davranarak Ebû Cendel’i geri çevirmek zorunda kalması son derece etkileyici bir örnektir.³⁸

Hz. Peygamber, kendisine gelip Müslüman olmak üzere biat eden Cerîr b. Abdullah’tan, “*diğer Müslümanlara karşı samimi olmasını*” istemişti.³⁹ Bu tavsiyeyi hayat düsturu edinen Cerîr, alışveriş yaparken de muhatabına daima dürüst ve müsamahalı davranır, karşılarındaki kimsenin hakkını kendisinden daha fazla kollardı.⁴⁰ Sevgili Peygamberimiz kendisi de hiçbir zaman ve hiçbir surette insanlara karşı samimiyet ve sadakatten ayrılmadı. Sünnetini yaşatmak ve böylece cennete erişmek isteyenlere de hep bunu tavsiye etti; tıpkı küçük Enes’e söylediği gibi: “*Yavrucuğum! Kalbinde herhangi birine karşı bir aldatma (samimiyetsizlik) bulunmadan sabahlayabilecek ya da akşamlayabileceksen, bunu yap! Yavrucuğum! İşte bu benim sünnetimden- dir. Kim benim sünnetimi yaşatırsa, beni sevmiş demektir. Kim de beni severse, cennette benimle birlikte olur.*”⁴¹

³⁷ B2711 Buhârî, Şurût, 1.

³⁸ B2700 Buhârî, Sulh, 7.

³⁹ B57 Buhârî, İmân, 42;

M199 Müslim, İmân, 97.

⁴⁰ D4945 Ebû Dâvûd, Edeb, 59.

⁴¹ T2678 Tirmizî, İlim, 16.